

Pedeapsa capitală - controverse creștine

O problemă pe care creștinismul s-a ferit să o teoretizeze, ba chiar să o abordeze, este problema pedepsei cu moartea. Care este poziția creștină? Dreapta creștină își modelează programul politic în funcție de această poziție?

Căutând repere legate de această problematică am găsit un text publicat de dl Răzvan Codrescu pe blogul dumnealui¹. Ideea cheie a articolului invită la realism, la acceptarea faptului că în două mii de ani de istorie, creștinismul a cunoscut și îngăduit pedeapsa capitală, sentimentalismele militanților aboliționiști, creștini sau umaniști, neputând sta în fața istoriei mai mult decât umane a creștinismului.

Trebuie să recunosc faptul că ideea este captivantă și subiectul deloc ușor, mai ales că încă de la început este oferită o referință în care Sf. Filaret al Moscovei afirmă că nu orice luare a vieții este încadrată ca fiind ucidere. Pedeapsa cu moartea legală, corectă, nu cade sub incidența poruncii a șasea.

Pentru un credincios obișnuit cu o lectură iubiristică a istoriei creștine, afirmația poate fi șocantă. Cum stă însă problema? Ce mărturii există?

În Vechiul Testament lucrurile par a fi destul de clare. Deși prima crimă din istoria umanității, cea a lui Cain împotriva fratelui său, rămâne nepedepsită², legământul postdiluvian făcea referire clară la pedeapsa capitală „Căci Eu și sângele vostru, în care e viața voastră, îl voi cere de la orice fiară; și voi cere viața omului și din mâna omului, din mâna fratelui său. De va vărsa cineva sânge omenesc, sângele aceluia de mână de om se va vărsa, căci Dumnezeu a făcut omul după chipul Său.”³. De obicei referitor la Vechiul Testament referința cea mai des întâlnită este porunca a șasea din Decalog, „Să nu ucizi!”⁴. Lucrurile par clare. Însă, este trecut cu vederea faptul că, la câteva versete ulterior, este

1

<http://razvan-codrescu.blogspot.ro/2011/01/crestinismul-si-pedeapsa-cu-moartea.html>

2 Fc 4.

3 Fc 9,5-6.

4 Ieș 20,13.

reglementată pedeapsa cu moartea „De va lovi cineva pe un om și acela va muri, să fie dat morții.”⁵ . Pedeapsa capitală era folosită nu doar pentru crime, ci și pentru lucruri pe care astăzi le tratăm cu indiferență (apostazie, blasfemie, incest, adulter, homosexualitate). Mai exact 36 de greșeli erau pedepsite prin pedeapsă capitală.⁶ Se puneau în executare prin lapidare, ardere, decapitare sau strangulare. Călcarea Legământului presupunea extincția fizică și nu întâmplător. Legământul în cazul evreilor era și etnic. Nu se puneau doar problema excluderii din sinagogă. Legământul care lăsa semn în tot trupul bărbătesc cerea fidelitatea a tot trupul. Accentul cade pe societate/comunitate și nu pe individ, de aceea, pedepsele capitale erau un eveniment social, comun. Deși lucrurile par precise, există și tensiuni care trag problematica în sens opus, deziderate atribuite tot lui Dumnezeu „Spune-le: Precum este adevărat că Eu sunt viu, tot așa este de adevărat că Eu nu voiesc moartea păcătosului, ci ca păcătosul să se întoarcă de la calea sa și să fie viu. Întoarceți-vă, întoarceți-vă de la căile voastre cele rele! Pentru ce să muriți voi, casa lui Israel?”⁷

În privința Noul Testament, predica de pe munte pare să radicalizeze legea veche. Dacă în aceasta din urmă vrednic de osândă era cel ce ucidea, în noul legământ⁸ și cel ce se mânie pe fratele său este vrednic de osândă. Deși nu este specificată osânda, nu poate fi în nici un caz una capitală doar și pentru simplul fapt că nu ar mai rămâne oameni să ducă toate lapidările la bun sfârșit. Un alt argument pentru această poziție este abolirea legii talionului⁹. O altă mărturie invocată este pilda grâului și a neghinei¹⁰. Amânarea până la sfârșit a separării celor două a fost invocată de tradiția patristică ca un bun argument împotriva pedepsei cu moartea, mai ales că prin pocăință neghina se poate preface în grâu. *Pericopa adulterae* din Ioan 8 în care Mântuitorul împiedică lapidarea unei femei este greu de interpretat. La prima vedere, El este împotriva pedepsei cu

5 leș 21, 12-17.

6 Laurence, P. M. (2003) HE BEARETH NOT THE SWORD IN VAIN: THE CHURCH, THE COURTS, AND CAPITAL PUNISHMENT în *Ave Maria Law Review* vol 1,1, Spring 2003, p. 219.

7 lez 33, 11.

8 Mt 5, 21-22.

9 Mt 5, 38-39.

10 Mt 13, 24-30.

moartea, însă v. 11 nu „sugerează nici nevinovăția și nici netemeinicia pedepsei”¹¹. Mai degrabă pericopa vrea să sublinieze păcatele lapidatorilor, decât să delegitimeze practica lapidării. Mai târziu, tot în Evanghelia lui Ioan, Pilat își exprimă dreptul și puterea de a-i lua viața lui Iisus. Mântuitorul nu pare să nege acest fapt, ci îi spune că o are de la Dumnezeu¹². Și în alte locuri tinde să accepte această realitate socială.¹³ În același timp, există și mărturii specifice împotriva.¹⁴ Petru primește sfatul să pună sabia înapoi, că cei ce o scot, de ea vor pieri.¹⁵

Cel mai des citat pasaj neotestamentar în privința pedepse capitale este textul paulin de la Rm 13, 1-4, în care autorul pare să recunoască acest drept autorităților civile (care erau alogene, un sistem represiv). Dar, pe de o parte nu este explicit afirmat acest lucru, iar pe de altă parte este cunoscută poziția paulină față de autoritățile romane. Ea nu este aceeași pentru tot Noul Testament. Evangheliile sunt mai moderate, în vreme ce literatura apocaliptică este total împotriva. Faptul că Sf. Pavel pare a recunoaște acest drept romanilor, nu înseamnă că emite judecăți de valoare cu privire la justificarea morală a crimei.

Am ales prezentarea unor pasaje în care problema pedepsei capitale este tacit recunoscută, însă, la rigoare, nu poate demonstra nimeni că este compatibilă cu teologia Noului Testament.

Deși recunoaște faptul că Noul Testament este cumva ambiguu în această problemă, domnul Codrescu înclină înspre recunoașterea legitimității acestei pedepse. „Dacă Hristos nu s-a pronunțat asupra ei, este mai degrabă pentru că a subînțeles-o ca instrument legal necesar ordinii sociale în stadiul păcătos al condiției umane.” Părerea mea este că aici domnul Codrescu greșește. Tocmai acest instrument legal este cel care ne omoară Dumnezeu, căci ce anume din orânduirea umanității căzute a făcut posibilă teodrama dacă nu pedeapsa capitală?

11 Judd, A. (2000) Catholics and Capital Punishment, Knights of Columbus, p. 9.

12 In 19,11.

13 Lc 13, 31-35

14 Rm, 12,9.

15 Mt 26,52

Dacă Noul Testament nu poate fi o bază solidă de discuție, atunci căutarea trebuie să treacă la autorii din perioada patristică. Aici domnul Codrescu, deși recunoaște că nu este specialist în domeniu, ajunge la concluzia probabilă că Părinții nu s-au exprimat. „s-a ridicat vreun Sfânt Părinte sau vreun scriitor bisericesc important din primul mileniu (cel al Bisericii nedespărțite și al apogeului imperial al creștinismului) împotriva pedepsei cu moartea, socotind-o un abuz necreștin al puterii seculare? Iarăși se pare că nu... Părinții tac și ei asupra pedepsei cu moartea, ca și Hristos, Evangheliștii și Apostolii. Și e de presupus că din aceleași considerente”.

În realitate există suficiente mărturii pentru a discerne părerea Părinților.

În Biserica anteniceeană, pozițiile variază. Ep. I Clement 45 (68 sau 98) menționează omoruri din Vechiul Testament, însă le pune pe seama celor răi. Clement Alexandrinul (150-215) în Stromate 27 se pronunță pentru pedeapsa capitală, motivația fiind analogia medicală a părții trupesti infectate iremediabil. Este primul autor creștin care speculează filosofic asupra acestei probleme. Ba mai mult, pedeapsa aceasta transforma pe răufăcător în virtuos¹⁶. Aici trebuie ținut seama de condiția umană *sub specie aeternitatis*, în această perspectivă Clement considerând că celui ucis i se face un bine. Analogia amputației medicale se pare că originează la Seneca (Despre mânie, I,6)¹⁷. Deși în aparență Clement nu vede nici o incompatibilitate între pedeapsa capitală și creștinism, există posibilitatea ca motivația să fie una de natură apologetică fiind cunoscut demersul său de a alinia pozițiile creștine filosofiei în vogă, astfel încât filosofia creștină să devină mai atractivă pentru păgâni.

Atenagora (†190) recunoaște implicit existența ei ca realitate socială, însă interzice amestecul creștin. „Și apoi, dintre toți creștinii aceștia, care se știe că nici nu suportă să vadă ucideri omenești, nici măcar dacă ar fi ele cerute de lege, oare care va fi acela care ne-ar putea relata cum ucidem noi pe om ... ”¹⁸. Tertulian (160-220) respinge total ideea și legitimitatea unei astfel de pedepse. Sf. Ipolit în Tradiția Apostolică (217) respinge ideea pedepsei capitale prin interzicerea de a ucide adresată soldaților chiar și în cazul în care ar fi primit

16 Noriko, M. (2008) The Death Penalty in Catholic Teaching and Medicine: Intersections and Places for Dialogue în *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law* Volume 36, Number 4, p. 471

17 Noriko (2008, p. 471).

18 Solie în favoarea creștinilor, xxxv, PSB 2, p. 382.

poruncă, iar celor ce se ofereau benevol meseriei militare, fie ei credincioși sau catehumeni, li se oprea accesul în Biserică.¹⁹ Tot în legătură cu această situație stă și refuzul Sf. Martin de Tours de a ucide, deși era soldat. Sf. Ciprian în Ep. către Donatus 6 spune că nu e nici o diferență între crima făcută de o singură persoană și cea pusă în aplicare de către stat. Crima este crimă și este ipocrizie a o numi virtute când e făcută de stat.

Origen (185-254) interzice participarea creștinilor la astfel de evenimente și la serviciile militare, recunoscând realitatea socială a pedepsei capitale. „Creștinii nu se mai puteau conforma Legii ucigându-și dușmanii sau osândindu-i pe cei ce au călcat-o la ardere pe rug ori la ucidere cu pietre, pentru că, împotriva voii lor, nici iudeii înșiși nu mai erau în stare să le aplice această pedeapsă prevăzută de Lege. (...) Și după cum Providența a pus capăt acestor practici pe care nu le mai aprobă, tot așa a dat și creștinismului o strălucire crescândă din zi în zi”²⁰.

Lactanțiu (240 -320), în Instituțiile Divine VI, 20, este cel mai explicit scriitor creștin care se declară total împotriva pedepsei cu moartea „nu trebuie să fie nici o excepție... este întotdeauna fărădelege să ucizi un om”.

Sf. Ioan Gură de Aur (349-407) îi recunoaște împăratului această putere, dar îl mustră pentru abuzuri. Omiliile la Statui atestă această poziție prin reacția monahilor care mustră împăratul pentru lezarea chipului lui Dumnezeu în cei pe care urma să-i ucidă. Lupta noastră, spunea el, este să-i facem pe cei morți vii, nu să-i omorâm pe cei vii. Sf. Vasile vedea în nevoia dramatică a prezenței creștinilor în armată, un rezultat al eșecului creștinilor de a converti lumea. Sf. Grigorie Teologul afirmă în Or. 17,9 că puterea sabiei a fost dată pentru a speria, nu pentru a fi folosită.

Sf. Ambrozie (340-397) critică sever pe împăratul Teodosie pentru masacrarea populației Tesalonicului și îl obligă la penitență publică. Se exprimă în nenumărate rânduri împotriva implementării acestei pedepse opunându-i virtutea iertării, iar în privința participării clericale a fost total împotriva. Singurul motiv pentru a nu condamna total pedeapsa cu moartea era în gândirea ambroziană textul de la Rm 13.²¹ Poziția creștină e explicit împotriva acestei pedepse. „Din punctul de vedere al credinței noastre nimeni nu trebuie să ucidă

¹⁹ Tradiția Apostolică, XVI.

²⁰ Contra lui Celsus, VII, 26, PSB 9, pp. 463-464.

vreo persoană care, în chip firesc ar avea timp de pocăință până în ultimul moment al vieții. Un vinovat ucis repede dacă nu ar fi fost lipsit repede de viață ar fi putut foarte bine să-și dobândească iertare...oricât de târziu”²². Sf. Augustin (354-430; că e Sfântul și nu Fericitul se vede din Sinaxarul de la Minei 15 iunie²³) recunoaște faptul că cei ce duc la îndeplinire pedepse capitale pentru dreptatea socială nu calcă nicidecum porunca biblică de a nu ucide (Despre Cetatea lui Dumnezeu I, 21). Își urmează maestrul, adică pe Sf. Ambrozie, admitând dreptul puterii civile de a ucide, în vreme ce poziția creștină ar îndemna înspre acordarea dreptului condamnatului la pocăință. Deși lui Augustin îi va fi atribuit titlul de părinte al Inchiziției, în realitate a oscilat între justificarea socială a acestei practici și apelul la clemență.²⁴ În Ep. 100 către Donatus proconsulul îi recunoaște explicit dreptul la pedeapsa capitală. Optatus din Mileve, contemporan lui Augustin, a susținut legitimitatea crimei împotriva donatiștilor. Sf. Ieronim afirmă că „A pedepsi (cu moartea) pe criminali, blasfemiatori și otrăvitori nu e a vărsa sânge, ci a pune în practică legea”²⁵

Eusebiu de Cezareea afirmă în *Viața lui Constantin* 4,31 că în perioada postconstantiniană incidența pedepsei capitale a scăzut datorită creștinismului. Tot un istoric, Socrate în *Istoria Bisericească* 3,13, oferă o mărturie foarte importantă dată de Iulian Apostatul care interzice creștinilor accesul la funcția de guvernator provincial, deoarece „legea lor le interzice folosirea sabiei împotriva criminalilor vrednici de pedeapsa capitală”.²⁶

Sf. Efreem Sirianul susține că femeile care și-au provocat avortul, merită pedeapsa cu moartea.²⁷

Teodosie, împărat creștin, încadrează pedeapsa cu moartea în propria sa legislație. Din perspectiva statală lucrurile sunt, de altfel, precise. Pedeapsa cu moartea este prerogativă a statului. Confuzia legislativă generată de mixarea

21 Norko (2008, p. 471); Ep. 50 către Studius.

22 Cain și Abel, II.

23 <http://www.calendar-ortodox.ro/luna/iunie/iunie15.htm>

24 Norko (2008, p. 472). Vezi și Ep. 138

25 Comentariu la Ieremia 22 apud. Laurence, P. M. (2003, p. 222).

26 Laurence, P. M. (2003, p. 223).

27 Laurence, P. M. (2003, p. 223).

legilor Bisericii cu cele ale statului a dus la improprierea legii statale care practica pedeapsa capitală de către creștini. Mai mult decât atât, de aici și până la a impune folosirea brațului secular în interes bisericesc a mai fost doar un pas. Bizanțul a avut și arderi oficiale ale ereticilor pe rug. Amintesc spre exemplificare pe Constantin Armeanul și pe urmașul său Simeon, ambii sectari pavlicieni, sau pe bogomilul Boris tot ars pe rug spre încântarea Anei Comnena. Alte crime în afară de erezie și pentru care se putea impune o pedeapsă capitală erau crima, violul, incestul, pederastia, trădarea, spionajul, apostazia, vrăjitoria etc.²⁸ Sf. Teofan Mărturisitorul în a sa Cronografie, relatează cum Sf. Nichifor patriarhul l-a determinat pe împăratul Mihail să folosească pedeapsa cu moartea împotriva ereticilor. Sf. Teofan însuși era de acord cu această poziție și cu legitimitatea omorării ereticilor. Împotriva acestui abuz se exprimă prin două scrisori Sf. Teodor Studitul. În prima, el spune clar: „legea bisericească nu scoate cuțitul, sabia și nu biciuie pe nimeni, căci cei ce scot sabia, de sabie vor pieri”²⁹ În a doua scrisoare delegitimează folosirea crimei sau a violențelor împotriva ereticilor bazându-se pe pilda grâului și a neghinei. Mai mult, spune el, neghina se poate în timp transforma în grâu, adică ereticii pot reveni la dreapta credință. Deși Sf. Teodor a susținut vehement această poziție și în fața patriarhului, nu a avut succes. Secole după aceea era încă practicată violența contra bogomililor din Bulgaria.

Desigur, tușele acestea grave sunt pentru a evidenția argumentul. Ele nu reprezintă nicidecum norma, ci derapajul. Istoria creștinismului răsăritean a cunoscut și serafice excepții: un Sf. Nicolae care oprește nu mai puțin de trei execuții, un Sf. Vladimir care după convertire abolește pedeapsa cu moartea gășind-o neconformă cu creștinismul etc.

Deși pozițiile autorilor creștini variază, cu puține excepții, majoritatea recunosc această prerogativă a puterii seculare, însă fie o găsesc incompatibilă cu idealurile creștine, fie o condamnă explicit. Excepțiile pomenite sunt pozițiile opuse ale celor ce susțin legitimitatea teologică a crimei vs. cei ce neagă în orice condiții dreptul de a ridica viața cuiva.

28 Dennis, G. T. (2001) *Death In Byzantium*, DOP 55, p. 6.

29 Patapios, Hieromonk (1998) *St. Theodore the Studite and the Problem of the Paulicians*. *The Greek Orthodox Theological Review* vol. 43, n. 1-4, Brookline Massachussets.

La rigoare nimeni nu poate argumenta teologic pentru moralitatea luării vieții unui om. Pe aceasta se bazează principala argumentație a Bisericii împotriva practicii avortului.

Așadar, când erau neutri politic, creștinii se exprimau împotriva pedepsei capitale. Când au fost cooptați la conducerea statală, recunoșteau prerogativa aceasta statului, dar o socoteau incompatibilă cu creștinismul. Sunt puține și excepționale cazurile când din interese personale vre-un autor teologhisește dreptul la crimă. Deci, argumentul *ex silentio* al Noului Testament este interpretat în sens opus domnului Codrescu. De aceea evidențelor propuse de domnia sa „1) aceea că nici o mare instanță creștină tradițională nu s-a pronunțat definitiv sau măcar explicit împotriva pedepsei cu moartea aplicate legal, în urma unei corecte judecăți, de către organele abilitate ale puterii seculare și 2) aceea că pedeapsa cu moartea a figurat constant în mai toate legislațiile creștine timp de aproape două milenii.”, pot fi aduse contra argumente. 1) Dacă prin instanță înțelege sinod ecumenic, este de înțeles lipsa exprimării împotriva pedepsei capitale. Nu puteau face parte din aceeași colecție de legi – nomocanonul, două poziții opuse asupra pedepsei cu moartea. Deci, problema este simfonia legislativă. Biserica nu se putea exprima împotriva legilor de stat pentru că exprimarea Bisericii devenea lege de stat la rândul ei. Asta nu a împiedicat Părinții să exprime incompatibilitatea cu creștinismul. 2) Creștinii nu au avut legislații decât, cel mult, în sensul enunțat mai sus.

Un alt loc în care nu pot fi de acord cu domnia sa este acela al raportării la istoria creștină. „Dacă eu declar reprobabilă și odioasă istoria creștină de două mii de ani, pe motiv că a încuviințat și a practicat curent pedeapsa cu moartea, războiul sau nu mai știu ce formă de intoleranță, dacă refuz să iau ca reper creștinismul istoric, socotindu-l revolut și plin de păcate astăzi inacceptabile, ... atunci cu ce mă mai deosebesc, în raport cu paradigma creștină bimilenară, de “evrei”, de “masoni”, de “atei”, de ideologiile comuniste, neocomuniste și globaliste, de anumite erezii protestante și neoprotestante, de pseudo-ecumenismul ideologizat sau de pseudo-spiritualismele new-age-iste?! Căci una din două: ori creștinismul întrupat în istorie – de la imperiul romano-bizantin la ultimele tentative de statalitate creștină – reprezintă un eșec dezgustător și o vină ereditară pentru cei ce și-l mai asumă astăzi, ori organele și cadrele mele de înțelegere s-au pervertit și atunci trebuie să îmi iau seama și

să-mi reconsider anumite convingeri poate prea superficiale și anumite afirmații poate prea pripite.”

Nu pot fi de acord cu această canonizare indistinctă a istoriei din mai multe motive. În primul rând, deși mă regăsesc în venerarea tradiției caracteristică dreptei, nu consider că istoria creștină trebuie luată de bună la pachet. Nu toată istoria creștină e de aur. Istoria bizantină cu atât mai puțin. Pe lângă Tradiția divină creștină bimilenară de la care mă revendic identitar, au existat în istorie și foarte mulți apendici umani. Nu întâmplător „religia iubirii” este un apelativ al creștinismului care este folosit cu sarcasm. De ce? Pentru că nu toată istoria creștină este creștinească. E o mare diferență între istoria creștină și istoria creștinilor. A ne demarca de erorile istorice făcute de creștini, în numele creștinismului, nu înseamnă a „ne despărți critic de propria tradiție”, ci e un gest curățitor, o spovedanie publică, dacă vrem.

Căutarea continuă de a întrupa istoric creștinismul noii legi poate și trebuie să aibă aspecte politice și sociale. Astăzi dreapta creștină își revendică acest nobil scop. Rămâne însă de definit precis ce este și ce vrea creștinismul în termeni istorici.